

SEDEM RAZLOGOV, ZAKAJ POTREBUJEMO PTICE

(BOLJ KOT PTICE POTREBUJEJO NAS)

// prevod in priredba Tjaša Zagoršek

Od ptic, opraševalcev, kakršen je tudi kolibri **ORANŽNONOGI PAJKAR** (*Arachnothera magna*), imamo ljudje neposredne koristi, saj vsaj 5 % rastlin, ki jih ljudje uporabljajo za prehrano ali v zdravstvene namene, oprašujejo prav one.
foto: **iStock**

Ptice že od nekdaj navdušujejo množice ljudi. Navdihnile so tudi slovenske in svetovno znane pesnike (denimo Simona Gregorčiča, Svetlano Makarovič ter tudi Williama Shakespeara), slikarje (Vincenta Van Gogha, Clauda Oscarja Moneta idr.), skladatelje, med njimi tudi Vivaldija in Beethovna, ter še marsikoga.

Opazovanje ptic je dandanes vse bolj priljubljen način opazovanja narave okoli nas, ki privlači tako ptičarske obsedence kot tudi tiste, ki jim to pomeni le sprostitvev na sprehodu. Zato je zelo prikladno naslednje vprašanje: "Si lahko predstavljate svet brez ptic?" Koristi, ki jih ima človek od ptic, niso samo kulturne in duhovne narave, saj igrajo ptice, poleg milijonov drugih vrst, osrednjo vlogo pri delovanju ekosistemov po svetu na način, ki neposredno vpliva na človeško zdravje, ekonomijo, proizvodnjo hrane ter še na marsikaj drugega. Poglejmo si v nadaljevanju, zakaj tako nujno potrebujemo ptice.

PTICE URAVNAVAJO ŠKODLJIVCE

Mogoče se sliši malo pretirano, če rečemo, da bi do kolen gazili po nevretenčarjih, če bi izginile ptice – a vendar to ni pretiravanje. Študije so pokazale, da ptice letno pojedjo 400-500 milijonov ton žuželk. Na Kitajskem za mestnega hudournika (*Apus nipalensis*) škodljivci v kmetijstvu dosega jo kar dve tretjini njegove prehrane. Na drugi strani Tihega oceana, v prostranih gozdovih Amerike, je zlati debelokljun (*Hesperiphona vespertina*) »super junak« v času invazije pedica vrste *Epirrita autumnata*. Ekonomisti so izračunali, da opravi delo, vredno 1820 ameriških dolarjev na kvadratni kilometer.

Tudi na domačem vrtu so ptice lahko izjemni pomočniki pri zatiranju škodljivcev. Cikovt (*Turdus philomelos*) po vrtovih zelo rad stika za polži, postovka (*Falco tinnunculus*) z višin išče voluharice in miši, medtem ko poljski vrabci (*Passer montanus*) brskajo za semeni plevelov. Ptice so v svojem delu tako učinkovite, da je v Evropi postavljanje gnezdilnic postalo skorajda praksa za zatiranja škodljivcev.

PTICE OPRAŠUJEJO RASTLINE

Ko pomislimo na oprashaevalce, so naša prva misel čebele in drugi kožekrilci in ter metulji. A tudi ptice so pri oprashaevanju rastlin izjemno pomembne. Takšne so vrste iz družin kolibrijev (Trochilidae) in medarjev (Meliphagidae). Njihova vloga pri oprashaevanju

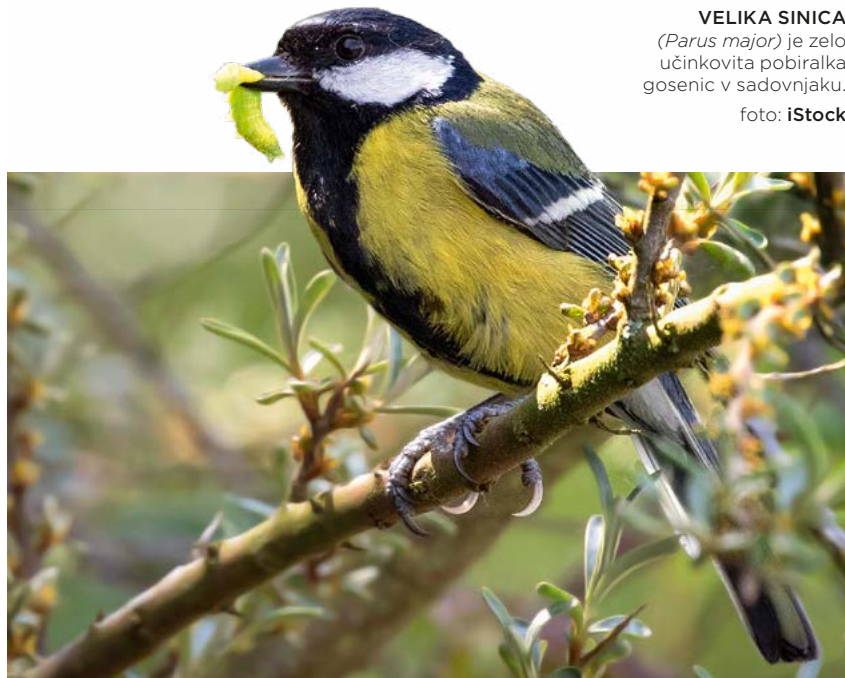

ševanju je še posebej pomembna na višjih nadmorskih višinah ter v vročih podnebnih. V južni Afriki vsaj četrtno vrst kadulj (*Salvia* sp.) oprashaajo ptice. Cvetovi rastlin, ki jih oprashaujejo ptice, nimajo opojnega vonja, pač pa imajo veličastne cvetove živordečih, oranžnih ali rumenih barv, kar ptice obožujejo. Njihovi cvetovi prav tako proizvajajo obilne količine nektarja, da privabijo in nahranijo ptice, obenem pa se njihov cvetni prah prime na perje ptic ter tako prenese z ene rastline na drugo.

Vloga ptic kot oprashaevalcev ima tudi za nas ljudi neposredne koristi, saj vsaj 5 % rastlin, ki jih ljudje uporabljajo za prehrano ali v zdravstvene namene, oprashaujejo prav one. In če izginejo, so lahko rezultati zelo drastični. Na Havajih, na primer, je 31 vrst havajskih zvončnic izumrlo skupaj z njihovimi oprashaevalci - pticami.

PTICE SO NARAVNI ČISTILCI

Pogled na jastrebe, ki krožijo po nebu, se mogoče komu zdi zastrašujoč, a vendar je čas njihovega prihoda (navadno v roku ene ure od pogina živali)

VELIKA SINICA (*Parus major*) je zelo učinkovita pobiralka gosenic v sadovnjaku.
foto: iStock

Živopisani cvet montbrecije privablja in hrani **OGNJENEGA KOLIBRIJA** (*Panterpe insignis*), ki cvetni prah na perju prenese na drugo rastlino.
foto: iStock

BELOGLAVI JASTREBI
(*Gyps fulvus*) so temeljiti odstranjevalci trupel poginjenih živali.

foto: Dejan Bordjan

ter njihova temeljitost pri čiščenju razpadajočih trupel nekaj, kar jih dela izjemno dragocene. Lahko bi minilo več dni, preden bi drugi, manj učinkoviti mrhovinarji, kot so na primer lisica ali podgane, prišli in počistili truplo ter tako preprečili razvoj in širjenje bolezni, kot sta steklina in tuberkuloza. V času svojega življenja lahko samo en jastreb opravi čiščenje ostankov poginjenih živali v skupni vrednosti vsaj 11.600 ameriških dolarjev.

Toda populacije jastreb, vladarjev neba, so v upadu. V Aziji so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja zaradi uporabe veterinarskega zdravila diklofenak populacije štirih vrst jastreb v samo desetih letih upadle za 99 %. Populacija indijskega jastreba (*Gyps indicus*) je z 80 milijonov osebkov konec osemdesetih let upadla na danes le nekaj tisoč osebkov. Posledica je bila povečanje populacije potepuških psov in z njimi širjenje stekline, ki je vzela življenje 47.300 ljudem.

PTICE RAZŠIRJAJO SEMENA

Ptice so izjemno pomembne pri razširjanju rastlinskih semen. Ko se selijo na daljše in krajše razdalje, v svojih prebavilih prenašajo tudi semena, ki so jih zaužile s sočnimi plodovi rastlin. Rastline »oglašujejo« svoje plodove s pisanimi barvami, bogato energijsko zalogo ter njihovo velikostjo. Nekatere vrste rastlin so se v teku evolucije razvile skupaj s pticami do te mere, da je za uspešno kalitev njihovih semen nujen prehod skozi prebavni trak ptice. Ptice lahko rastlinska semena prenašajo tudi na različnih delih svojega telesa. Semena se s kaveljci

ali z zobci oprimejo perja, prav tako se lahko ob hranjenju prilepijo na kljun in prenašajo na njem. Ptice tako pomagajo oblikovati rastlinski svet, ki ga vidimo okoli nas, obnavljajo obubožane ekosisteme in prenašajo rastlinsko gradivo tudi čez morja do novih kopenskih življenjskih okolij.

Izjemen primer prihaja z Nove Zelandije, kjer kar 70 % gozda pogozdujejo ptice z raznašanjem semen s svojimi iztrebki. Največji vpliv pa ima mikronezijski cesarski golob (*Ducula oceanica*), ki kot ena izmed največjih ptic na arhipelagu Palau raznaša rastlinska semena po celotni verigi otokov. Vendar nam ni treba iti tako daleč, da bi lahko opazovali ptice pri razširjanju rastlinskega gradiva. Šoja (*Garrulus glandarius*) se v zimskem času večinoma prehranjuje s semeni, predvsem bukve, hrasta in gabra. Zelo ljubo ji je skrivanje semen v gozdna tla in zgodi se, da nanje tudi pozabi, ter tako pripomore k razširjanju predvsem hrasta v evropskih gozdovih.

PTICE OBLIKUJEJO POKRAJINO

Življenjski prostori, kot so na primer gozdovi, močvirja in travniki, vplivajo na ljudi po vsem planetu, tudi na tiste, ki živijo več sto kilometrov stran od njih. Skladiščijo ogljik, ohranjajo stabilno podnebje, bogatijo zrak s kisikom ter razgrajujejo onesnažila. Toda brez ptic ti ekosistemi morda sploh ne bi obstajali. Ptice namreč ohranjajo krhko ravnovesje med rastlino in rastlinojedom, plenilcem in plenom. Odličen primer so soline na jugovzhodu Združenih držav Amerike, kjer cveti metličje, ki je naravni filtrator vode, prav tako pa tudi ščiti obalo pred morsko erozijo. Z metličjem se prehranjujejo morski polži vrste *Littoraria irrorata*. Če ne bi imeli plenilcev, kot so školjkarice, škurhi in drugi pobežniki, za katere so ti polži odlična hrana, bi zelo verjetno popasli celotno obrežno vegetacijo ter za sabo pustili le mivko.

Tudi veliki žagar (*Mergus merganser*) igra ključno vlogo pri oblikovanju rečnih ekosistemov. Na njegovem jedilniku se pogosto znajdejo ribe iz družine ostrižev, ki jih s plenjenjem drži pod nivojem nosilne kapacitete okolja. Če bi iz takega prehranjevalnega spleta veliki žagar izginil, bi to povzročilo proces, ki bi lahko negativno vplival na številne druge vrste in tako posledično spremenil celotno združbo nekega vodnega okolja.

ŠOJINA (*Garrulus glandarius*) najljubša hrana je želod, ki ga skriva na različnih krajih in zgodi se, da pozabljeni spomladi vzklijejo, s čimer šoja igra pomembno vlogo pri razširjanju hrasta.
foto: Boris Kozinc

AMERIŠKA ŠKOLJKARICA (*Haematopus palliatus*; na sliki s školjko) s plenjenjem morskih polžev preprečuje, da bi le-ti popasli celotno obrežno vegetacijo.

foto: iStock

PTICE OHRANJAJO KORALNE GREBENE

Mogoče se sliši nenavadno, vendar so raziskovalci Univerze v Otagu potrdili, da so iztrebki morskih ptic ključni za uspešno in zdravo rast morskih koral. Ptice, še zlasti morske, tako igrajo ključno vlogo pri kroženju hranil ter ohranjanju koralnih ekosistemov. Morske ptice lahko dnevno prepotujejo na stotine kilometrov, saj se jih večina prehranjuje daleč na odprtem morju. Po vrnitvi na morsko obalo odlagajo prave plasti svojih iztrebkov, tako imenovano gvano. Ta se nato izpira v morje ter "gnoji" morske koralne združbe.

Zanimiva je študija z otočja Chagos, ki je pokazala, kaj se zgodi, ko je ta proces moten. Otočje Chagos sredi Indijskega oceana je arhipelag, ki ga sestavlja 60 otokov. Znanstveniki so otoke »razdelili«
glede na to, ali tam živijo ali ne živijo podgane. Izkazalo se je, kako zelo ključna je razširjenost oziroma nerazširjenost tega izjemno prilagodljivega glodalca na teh otokih. Podgane s plenjenjem jajc namreč močno vplivajo na

Iztrebki morskih ptic so ključni za uspešno in zdravo rast morskih koral. foto: iStock

Zaradi njihove dobre raziskanosti in hitrih odzivov na spremembe v okolju so najpomembnejši glasniki zdravja našega planeta in nas že zgodaj opozarjajo na najbolj pereče probleme.

število ostoških vrst ptic, še posebej tam, kjer so se pojavile s pomočjo človeka in jih pred tem ni bilo. V takšnem okolju ptice nanje običajno niso prilagojene. Tam, kjer podgan ni bilo, so bili koralni grebeni zdravi, uspešno so rastle in tudi delež ptic je bil v povprečju zelo velik, kar 1243 osebkov ptic na hektar. Popolnoma druga slika je na otokih, ki so jih naselile podgane. Koralni grebeni so imeli zanemarljivo majhno rast in so ponekod tudi odmirali, prav tako je bil delež ptic zelo nizek, v povprečju dve ptici na hektar.

PTICE NAVDIHUJEJO ZNANOST

Ptice že stoletja navdihujejo znanstvenike in izumitelje. Vse od tehnologije letenja do izuma sistema zadrge po vzoru ptičjega peresa. Nekateri od ptičjih napredkov so bili ogromni, recimo samo izumi velikega umetnika in izumitelja Leonarda da Vincija ali pa Darwinova študija o ščinkavcih z Galapaških otokov, ki se je izkazala za ključno pri oblikovanju njegovih misli o evoluciji z naravno selekcijo. Toda ptice imajo mnogo pomembnejšo vlogo od te, da nam le šepetajo ideje. Zaradi njihove dobre raziskanosti, velike razširjenosti in hitrih odzivov na spremembe v okolju so najpomembnejši glasniki zdravja našega planeta in nas že zgodaj opozarjajo na najbolj pereča vprašanja, kot so na primer podnebne spremembe. Varstvo ptic, predvsem pa njihovih življenjskih okolij, je tako nujna za ohranitev narave, kot smo jo poznali nekoč in si jo želimo tudi v prihodnosti.

Ptice, kot denimo tale ČUK (*Athene noctua*) na sliki, nas zaradi dobre raziskanosti opozarjajo na najbolj pereča vprašanja varstva narave.

foto: iStock

VIR:

– Law, J. (2018): Why we need birds (far more than they need us). – *BirdLife The Magazine*, oktober – december, 48–50 str. (<https://www.birdlife.org/worldwide/news/why-we-need-birds-far-more-they-need-us>)